
Samuilo KALDERON

MOJI NAJTEŽI DANI U OKUPIRANOM BEOGRADU

Samuilo Kalderon je rođen u Beogradu 1905, a bio je jedan od retkih Beograđana koji je okupaciju 1941–45. proveo u Beogradu pod tuđim imenom. Od završetka rata do poslednjeg dana života radio je u Savezu jevrejskih opština Jugoslavije. Umro je u januaru 1986. Ostavši bez porodice i bez svih rođaka sem nećaka u Sloveniji, prigrlio je Savez kao svoj dom, a ljude koji su u njemu radili kao svoju porodicu. Oni su ispunjavali njegov samački život pored još jedne velike ljubavi – ljubavi prema operi. Za izvanrednu vrednoću, savesnost i odanost jevrejskoj zajednici upisan je u Zlatnu knjigu Keren Kajemeta. Svoju napisanu priču o skrivanju za vreme nemačke okupacije ostavio je Jevrejskom istorijskom muzeju osamdesetih godina.

Nemci su po dolasku izdali naredbu da se svi Jevreji moraju javiti policiji na Tašmajdanu. Prijavljivale su se kompletne porodice koje su morale da naznače tačnu adresu stanovanja. U mojoj porodici su tada bili majka Bukas, sestra Debora Pardo, rođena Kalderon, snaha Ermoza Kalderon, rođena Kario, braća Aron, Moša i Leon i njihova deca Nela, Paula i Isak, kao i drugi rođaci. Prilikom prijavljivanja moje porodice, ja sam uspeo da to izbegnem i nisam se prijavio, pa su moji zbog toga bili veoma zabrinuti i stalno su mi prebacivali da će zbog

mene biti streljani. Ja sam odgovorio da dokle god sam slobodan ne želim da me iko vodi u evidenciji, a ako me uhvate neka rade šta hoće.

Kad je moja porodica bila odvedena u logore, ja sam se izdvojio i otišao od kuće. Niko me kao Jevrejina nije hteo niti smeo primiti, tako da sam se skrivao u jednoj nedovršenoj građevini kod Cvetkove mehane. Razmišljao sam na koji način da dođem do dokumenata na ime jednog Srbina, mog najboljeg prijatelja i školskog druga koji je umro 1938. godine. Pošto sam znao gde je sahranjen, otišao sam na groblje i sa njegovog spomenika uzeo potrebne podatke: ime i prezime, godinu rođenja, ime majke i oca. Tada sam otišao u Upravu grada i zatražio duplikat njegove prijave na ime Đorđa Markovića, rekavši da sam to ja, ali da su mi dokumenta izgorela prilikom bombardovanja. Kad sam dobio prijavu, otišao sam u jednu ustanovu kod Kalemegdana (verovatno neko odeljenje policije – prim. red.). Posle rata je u toj zgradi bila biblioteka. Zatražio sam ličnu kartu na ime Đorđa Markovića i uspeo da je dobijem, pa sam odmah krenuo da nađem krov nad glavom. Imao sam sreću da u Ulici gospodara Vučića broj 84 dobijem stan kod jedne starije gospođe, ali sa još dvojicom stanara, izbeglica iz Hrvatske, od kojih je jedan bio kasapin, a drugi džambas, trgovac konjima.

Nigde se nisam zapošljavao i izbegavao sam javna mesta u strahu da bi me neko mogao prepoznati. Uglavnom sam išao od trafike do trafike i kupovao cigarete, mada ja ne pušim, pa sam ih prodavao seljacima na pijaci po 1.500 tadašnjih nedićevskih dinara za paklicu. Od toga sam plaćao kiriju i nabavljao nešto hrane.

Jednom prilikom sam odlučio da odem tramvajem do mog stana, do Cvetkove mehane. U prepunom tramvaju našao se i jedan čovek koji me je prepoznao i rekao: „Zdravo, Mošo!“, na šta su se svi putnici okrenuli prema nama. Odgovorio sam da ga ne poznajem i da se on sigurno prevario jer ja nisam osoba za koju me smatra. Uspeo sam da na sledećoj stanici izađem iz tramvaja i spasem glavu! I on je tada sišao i pitao kako to da ja nisam Mošo, pa sam ga se jedva oslobodio rekavši da me ostavi na miru jer ga ne poznajem.

Negde u septembru 1943. bio je veoma lep dan, a kako sam svakodnevno izlazio uz objašnjenje da idem na posao, otišao sam u Ulicu kralja Aleksandra. To se desilo u vreme kad je tamo vršena velika racija, pa su agenti uhvatili i mene, oduzeli mi ličnu kartu i prijavu i naredili da se moram javiti u 12 sati u VIII kvart. Otišao sam tamo, bilo nas je oko desetak, a svak je po pozivu ulazio kod pristava, pa je došao red i na mene. Nisam znao da je on pristav nego sam ga nazvao „članom kvarta“, na šta se veoma uvredio i to mu je bilo dovoljno da me kazni sa 30 dana zatvora. Negde oko ponoći sam sa ostalim kažnjenicima

prebačen u policiju i tu bio smešten u veliku salu punu kažnjenika. Plašio sam se da ne sretnem nekog od zatvorenika koji me možda pozna. Na svu sreću sam i dalje ostao Đorđe Marković. Pošto sam bio bolestan nisam bio određivan na rad, nego sam ostajao da čistim prostoriju, istresam i perem kible, a ostalo vreme sam zgrčen, gladan i bolestan ležao na golom patosu. Prošlo je i tih trideset dana, pušten sam iz zatvora i uputio se u svoj iznajmljeni stan. Na nesreću, gazdarica me je odjavila bojeći se vlasti. Ponovo su počele peripetije: opet u policiju, gde sam morao ponovo da se prijavim i da sa otpusnom listom iz zatvora dokumentujem svoje odsustvovanje. Nastavio sam i dalje da kupujem cigarete i da se od toga izdržavam. Išao sam sve do Ripnja da bih kupio malo kukuruznog brašna i doneo koje drvo za ogrev. Videvši da sam pošten čovek, da se razlikujem od ostalih stanara koji su bili pijanice i problematični ljudi, gazdarica me je veoma cenila i zato sam delio sa njom svaki zalogaj.

Jedan od mojih najtežih doživljaja za vreme okupacije i skrivanja pod tuđim imenom u Beogradu desio se onda kad sam bio pozvan na regrutaciju. Otišao sam u kancelariju u blizini Tašmajdana gde je vršeno prijavljivanje. Pošto sam strepeo da ću biti podvrgnut lekarskom pregledu, prethodno sam otišao kod jednog poznanika koji je radio u policiji, inače rođaka Monija Lazara, da se sa njim posavetujem. On mi je rekao da ukoliko budu išta pitali zbog toga što sam obrezan, da kažem da sam imao sifilis, pa da sam zbog toga imao hiruršku intervenciju i zato izgledam kao obrezan. Na komisiji je pored lekara bio prisutan i nemački oficir, a lekar je bio obavezan da ga upozna sa stanjem svakog pregledanika. Tom prilikom sam na pitanje lekara odgovorio onako kako mi je savetovao Ninković i dobio potvrdu na kojoj je sa jedne strane napisano na srpskom, a sa druge na nemačkom da sam bolestan. Tako sam bio oslobođen.

Sutradan sam ponovo morao da se prijavim Upravi grada gde se nalazio Vojni odsek. Kad sam došao na red, službenik koji mi je oduzeo ličnu kartu prepoznao me je, pošto je bio Dorćolac i otišao je kod šefa. Potom me je pozvao da uđem, a šef me je upitao: „Da li je tačno da vas ovaj moj kolega poznaje i da ste Židov?“ Odgovorio sam: „Da sam Jevrej, zar mislite da bih došao ovamo da se prijavim? Ovaj vaš službenik se prevario i zamenio me sa nekim svojim poznanikom.“ Na to je šef pozvao službenika i upitao ga da li imam isprave na ime Marković i prijavu na isto ime, a ja sam dodao da imam i potvrdu da sam bolestan. Potom se šef ponovo obratio službeniku i rekao: „Kolega, on ima sve isprave i ima potvrdu da je bolestan. Zavedite ga u spisak, u rubriku

bolesnih.“ Potom sam pušten da odem, ali sam bio veoma zabrinut jer je taj službenik imao moju adresu i mogao me je prijaviti Gestapou. Dobio bi nagradu, a ja bih bio uhapšen. Na sreću, a verujem i po save-tu svog šefa koji je bio predusretljiv, nije to učinio.

Teški dani okupacije, glad, bolest, bežanje od svih i od svakog do-veli su me do toga da sam po oslobođenju teško oboleo. Gazdarica kod koje sam stanovao za sve vreme okupacije nije znala šta sam po narod-nosti, ali je njena komšinica preko puta bila Jevrejka udata za Srbina, pa joj je odmah po oslobođenju rekla da sam Jevrejin.

Posle oslobođenja sam počeo da radim u Savezu jevrejskih opšti-na Jugoslavije. Niko od mojih se nije spasao sem jednog nećaka, sina mog pokojnog brata Leona, koji je sa majkom Slovenkom otišao u Ma-ribor i tamo dočekaos oslobođenje.

Moju nekadašnju gazdaricu sam obilazio više puta, odnosio joj po-klone i pomagao je. Umrkla je nepune dve godine nakon oslobođenja.